

штучних мов. Доведено, що вивчення мов з лінгвокультурологічного ракурсу відкриває перспективу не лише звичайного спілкування, а й пізнання культур різних народів на глибинному етноментальному рівні.

Ключові слова: культура, лінгвокультурна ідентичність, ментальність, природна мова, універсальна мова, лінгва франка, лінгвоконструювання, штучна мова.

Лысенко Любовь. Вопрос лингвоконструирования в лингвокультурологии. Коммуникативная и когнитивная миссия языка в культурологическом исследовании. В статье исследованы язык как коммуникативный и когнитивный средство. Рассмотрены примеры создания искусственных языков. Доказано, что изучение языков с лингвокультурологической ракурса открывает перспективу не только обычного общения, но и познание культур разных народов на глубинном этноментальном уровне.

Ключевые слова: культура, лингвокультурная идентичность, ментальность, естественный язык, универсальный язык, лингва франка, лингвоконструирование, искусственный язык .

Lysenko Lyubov. Question linhvokonstruyuvannya in linguistics. Communicative and cognitive mission language in cultural studies. The article is devoted to the role of language as a communicative and a cognitive tool. It deals also with the problems of the constructed artificial languages and investigation of the natural languages from the view of the mentality. The article proofs that the linguacultural studies of the languages help not only by the communicative process, but also by the cognition of the cultures and mentalities of different nations.

Keywords: culture, linguacultural identity, mentality, natural language, universal language, lingua franca, constructed languages, artificial language.

Олена Протопопова

ПРОБЛЕМИ ХУДОЖНЬОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В ПОСТКУЛЬТУРІ

Проблема художньої інтерпретації сучасної культури на сьогоднішній день набуває *актуальності*, оскільки включає не лише проблему діалогізму і антитези як загальних формотворних складових художніх творів сьогодення, але й проблему традиції і радикального новаторства, мімесису, поліцентризму, релятивізму, дихотомії світів та ін.

М. Епштейн дає таку характеристику інтерпретації: «Інтерпретація заснована на принциповій „відвертості”, багатозначності художнього образу, який вимагає необмеженої безлічі тлумачень для повного виявлення суті» [9, с. 330]. Загально прийнятий сенс даного поняття, зафіксований в більшості словників і енциклопедій, пов'язаний, головним чином, з виконавським мистецтвом, тому не є всеосяжним. Найбільш точним та важливішим для розуміння сучасних художніх текстів є герменевтичне значення терміну «інтерпретація», що пов'язано із сприйняттям музичного мистецтва – діяльністю, направленою на розуміння задуму композитора і виконавця, виявлення і осмислення вмісту художнього тексту.

Фундаментальна проблема інтерпретації, сенсу і розуміння художнього тексту в цілому постійно досліджується в багатьох науках: гносеології, логіці, методології, філософії мови, семіотики, теорії комунікацій та ін. Серед досліджень зарубіжних авторів, які займалися цією проблемою, виділяються роботи Н. Гартмана, М. Гайдеггера, Г. Гадамера, П. Рікера, Ю. Хабермаса, Т. Дейка, Р. Павленіса, К. Уилбера, серед російських – М. Кагана, Ю. Лотмана, Ю. Борева, А. Пелипенка. Безумовно, не минули цієї теми і вітчизняні науковці – В. Горський, Б. Парахонський, О. Чередниченко та ін. Однак, більшість цих робіт розкриває переважно лінгвістичний аспект загальної проблеми художньої інтерпретації.

Проте, сучасна символіка художньої культури узагальнює величезний досвід попередніх авангардних течій, підсумовує найбільш важливі і яскраві моменти вираження художньої думки. А тому, виражаючи у творчості всю ускладненість сучасного світу, пошуки сучасних авторів все більш спрямовані на віддзеркалення величезного спектру ідей, які часто виходять за межі суто мистецьких (концепція людини, макро- і мікрокосмос, процеси людської психіки, питання філософії та інше). Саме це створює додаткові бар'єри для практичного аналізу художнього тексту посткультури, але й водночас підвищує інтерес до оригінального авторського задуму та способів його втілення.

Спроби узагальнення сучасних тенденцій в художній культурі, що пов'язані з ускладненням авторського мислення та інтерпретації, можна знайти в деяких роботах Р. Барта, В. Фельша, П. Козловски та ін. Та, безперечно, можна констатувати, що проблема художньої інтерпретації ще й досі залишається мало дослідженою і потребує систематичного узагальнення різних підходів до аналізу художнього тексту, технологічних

методів авторської інтерпретації та глибокого осмислення загальних творчих процесів.

Знакові структурні «мікроелементи» в художньому творі посткультури будують гіперреальність завдяки знакам-симулякрам (термін, введений Ж. Бодріаром). Саме складні продумані комбінації з «мікроелементами» тексту дозволяють правильно інтерпретувати авторський задум. Бо кожен художній текст є унікальним і має свою багатозначність сенсів і нескінченність, тому він завжди потребує інтерпретації. За Ю. Лотманом, простір тексту «є індивідуальна (авторська) модель світу в його просторовій виставі, що виражається в художньому тексті» [7, с. 93].

Важливим художнім прийомом для інтерпретації художнього твору сьогодення стала постмодерністська багатошаровість – так званий «подвійний код», – коли з кожним наступним прочитанням художнього тексту розкриваються його нові глибинні сенси.

Криза жанрів та форм на рубежі століть призвели до пошуку нових способів втілення художнього матеріалу. Знаковий характер посткультури з її новими концептуальними підходами став пов'язаний, насамперед, з багатогранністю принципів моделювання різними стилями, техніками і іншими засобами організації художнього простору. Мистецтво сучасності засноване на розмитості понять «форма» і «жанр», які фактично перестають існувати як щось конкретно визначене. Сучасні художні експерименти стимулюють стирання граней між традиційними видами і жанрами мистецтва, сприяють розвитку тенденцій синестезії. Стилiстичне різноманіття сучасної культури передбачає тенденцію до синкретизму, до переплетення різних видів мистецтва. Проте часто мозаїчність сучасного мистецтва, цитатність та стилістичне різноманіття не заважають ідеї цілісності і органічності художніх образів. Ж. Ліотар визначив сучасну культуру як «некероване зростання складності». Розширилася палітра фактурних прийомів сучасності. Головною стає дієвість мистецтва – воно покликане зацікавити, викликати активну реакцію.

Безумовно, сьогодні важливою фігурою, генератором «закодованих» текстів сучасної художньої культури виступає автор з його інноваційними концептуальними ідеями художнього втілення. Тому провідною тенденцією в сучасному мистецтві залишається винахід нових концепцій.

Концептуалізм базується на оригінальному творчому задумі, проекті, ідеї. Сучасні автори прагнуть до новаторства в інтерпретації твору і дають реципієнтам додаткову інформацію для розуміння будь-якого елемента тексту, не в останню чергу, завдяки і програмному заголовку.

Метатекстовий знак заголовку сприяє більш повному розкриттю семантичного значення художнього тексту. Отже, програмна музика та концептуальні твори сприяють сьогодні більш точній та адекватній інтерпретації художнього твору. Бо досить актуальною залишається сьогодні думка Х. Зельдмайра: «Серед всіх наявних (і мислимих) інтерпретацій виділяється очевидно одна – і лише одна, а саме повніше всього відповідна при відтворенні тій, з якої виник художній твір, отримавши дану матеріальну форму [4, с. 93].

Досить яскраво втілення складних сучасних поза мистецьких концепцій виявилось в музичній культурі. Тут проблемі авторської інтерпретації та спробам узагальнення методів текстового аналізу музичних творів сучасності присвячені роботи деяких зарубіжних музикознавців, серед яких – А. Адорно, Л. Роньоні, Ф. Лемер та ін. Цікавими в цьому плані є й роботи російських музикознавців Ю. Холопової, І. Ільїна, А. Соколова, С. Савенка, М. Лобанової. Серед вітчизняних не можна не визначити дослідницькі праці С. Павлишин, М. Черкашиної-Губаренко, О. Зінькевич та ін.

Спробуємо висвітлити найбільш важливі моменти художнього процесу в сучасній музиці, що знайшли своє відображення в оригінальній авторській інтерпретації.

Оскільки найважливіший аспект сприйняття музики, що визначає її художню цінність – це аспект змісту, то драматургічне розгортання інтонації в музичному просторі і є власне становленням образного сенсу художнього твору, що організований в дієвий ряд семантичною структурою авторського задуму, а також сприйняттям, пам'яттю і уявою слухача.

Складні філософські ідеї, фізичні процеси та явища, медитативні настрої – ось найбільш характерні теми, які розповсюджені в сучасних музичних творах.

Структурний принцип антитези в посткультурі вплинув і на програмну ідею протиставлення важливих етичних та філософських понять.

Так, розповсюдженою стає ідея втілення складної теми філософії – роздвоєння єдиного. Прикладами можуть слугувати твори С. Губайдуліної («Vivente – nonvivente» («Живе – неживе») для електронного синтезатора, 1970, «Rumore e silenzio» («Шум та тиша») для клавесину і ударних інструментів, 1974 та ін.), Є. Денисова («Від сутінок до світла» для баяна, 1995), Ю. Каспарова («Світло та Тінь – Зіставлення», камерна симфонія № 3, 1999), вітчизняних композиторів А. Щетинського («Навхрест для

саксофона і віолончелі, 1994), К. Цепколенко («Світло, що в тобі, чи не є п'ятьма?», 1993) та ін..

Сучасна драматургічна «аконфліктність» творів часто підмінюється поняттями «медитативність», «споглядальність», «статика», що відноситься, в першу чергу, до змістовно-образного пласта.

Новий неконфліктний тип драматургії сучасної музики також знайшов широке відображення в програмних творах, полегшуючи інтерпретацію та розуміння авторського задуму через відкриту установку на особливий образ-стан («Медитація» для віолончелі і фортепіано В. Сильвестрова (1972), «Шлях до медитації» для 5 інструментів О. Щетинського (1990), «DSCH-Meditation» для органу та 20 струнних Ю. Каспарова та ін. (1999) та ін.).

«Дисонансна краса», програмна «пейзажність» як основні ознаки сучасної культури стали переважати і в композиторській свідомості. Яскрава образність програмних музичних концепцій дозволяє слухачу досить точно інтерпретувати художній сенс, налаштувати свою уяву на конкретну віртуальну візуалізацію. Наведемо лише декілька прикладів сучасних музичних творів на цю тему: «Пейзаж, що вирушає в нескінченність» для кларнета, скрипки, віолончелі і фортепіано (1991) Ю. Каспарова, «Музика рудого лісу» для скрипки, віолончелі і фортепіано Є. Станковича (1992), «Перед заходом» для альтової флейти і вібрафона Е. Денисова (1996) та ін..

Відображенню в музиці фізичних явищ та процесів (наприклад, «Рух» Е. Артем'єва (1980), «Саморефлексія № 1», перформанс для фортепіано та магнітної плівки К. Цепколенко (1996), «Промовляння» для бас-кларнета соло О. Щетинського (1998) та ін.) сприяє вільний підхід до сучасної художньої форми. Це, з одного боку, руйнує стереотипні слухові установки при текстовому аналізі твору, драматургічний та структурний розвиток яких, відштовхується насамперед від програмної назви, а, з другого, – навпаки, полегшує логіку сприйняття семантичного сенсу музичного тексту завдяки характерним образним мікроінтонаціям, що яскраво відображають програмну процесуальність.

Торкаючись проблеми авторської інтерпретації художнього задуму, зрозуміло, неможна не сказати про важливу роль сучасної виконавської інтерпретації, оскільки питання прочитання авторського тексту в повній мірі треба розглядати на всіх рівнях комунікативної ланки – композитор-виконавець-слухач.

Композиторсько-виконавські взаємовідносини з другої половини ХХ ст. розглядалися в наукових працях О. Долинської, Р. Смоллі,

Л. Фосса, В. Холопової та ін. авторів. Всіма науковцями було помічено значне збільшення ролі виконавця в сучасній музичній творчості.

Не дивлячись на новизну творчих завдань, що ставляться композитором, сучасні професійні виконавці досить успішно інтерпретують складні концептуальні твори. Значну роль тут відіграють додаткові авторські вказівки, які дозволяють виконавцям прямо слідувати письмовим композиторським позначкам для більш точної інтерпретації художнього тексту, а не привносити нові сенси, ускладнюючи розуміння твору через власні відчуття музичного образу.

В першу чергу, композиторські вказівки стосуються специфічного принципу розсадження оркестру (наприклад, в «Граурній музиці» В. Лютославського (1958), «Атмосферах» Д. Лігеті (1961), «Сонці інків» Е. Денисова (1964) та ін.), особливостей витягання звуків (напр., в «Lento persieroso» для фагота solo О. Щетинського (1992); «Michal» для кларнета solo А. Каспарова (2000) та ін.), різного типу пауз (напр., в «Годині душі» С. Губайдуліної (1974), «Chant d'Aubes» для віолончелі та електроніки Р. Паскаля (1991) та ін.), ступеню експресії в подачі музичного матеріалу (напр., в «Плачі за жертвами Хіросіми» К. Пендерецького (1961), «Evreali» для фортепіано Я. Ксенакіса (1973) та ін.).

Розширений спектр сучасних виконавських прийомів, які передбачають високий рівень професійної підготовки, креативність художнього мислення музикантів-виконавців, їхнє сучасне світосприйняття, віртуозну майстерність, дозволяють авторам створювати свої концептуальні композиції для конкретних виконавців, розраховуючи на більш адекватну інтерпретацію власного творчого задуму.

Виходячи з переліку характерних художніх тем посткультури, можна зробити висновок, що сучасне мистецтво продовжує виконувати установки модернізму на відображення сучасного світу в його внутрішніх процесах, на прояв життєвої енергії в природі та людях, а не на «переживання» окремої особистості.

На основі переліку окремих програмних сучасних творів можна виділити характерні синестетичні властивості сучасної культури, що пов'язані зі стрімкою космологізацією художньої свідомості, виникненням ідеї передачі засобами художньої мови нових гравітаційних відчуттів, пов'язаних з простором макросвіту.

Переважаання Всеособового – через розкриття психологічних та фізичних процесів, втілення різних філософських ідей до відображення простору музики Космосу та Абсолюту – безумовно, розширює спектр сучасних засобів втілення художнього матеріалу, але, водночас, й ускладнює

винахід адекватної інтерпретації авторського задуму, розшифровки «подвійних кодів», скритих сенсів в багаторівневій структурі твору.

Можна сказати, що з другої половини ХХ ст. поступово відбувається перехід від поняття твору як закінченої структури та цілісної системи до теорії метатексту, що через багатомірність смислових навантажень розширює грані пізнання та розуміння сучасних творів.

Завдяки прагненню, за допомогою нового, синестетичного сприйняття вийти на вищий рівень знань, що стає обґрунтуванням багатьох устремлінь посткультури, досягається велика глибина естетичного враження від сприйняття художнього тексту.

Тому, безумовно, використання широкого спектру методологічних підходів до вивчення сучасних творів мистецтв дозволяє адекватніше сприймати їх внутрішні формотворчі процеси, а також дає можливість для розширення способів інтерпретаційних підходів.

1. Бутенко И.А. Постмодернизм как реальность, данная нам в ощущениях / Ирина Анатольевна Бутенко // Социальные исследования. – 2000. – № 4 – С. 3–11.
2. Гуренко Е.Г. Проблемы художественной интерпретации (философский анализ) / Евгений Георгиевич Гуренко. – Новосибирск: Наука, 1982. – 256 с.
3. Данилова А.В. Своеобразие интерпретации категории «традиция» в эстетической теории и практике постмодернизма / Анна Викторовна Данилова // Дисс. канд. филос. наук. — М., 2009 (на правах рукописи).
4. Зельдмайр Х. Проблемы интерпретации / [Пер. с нем. С.С. Ванеян] / Ханс Зельдмайр. – М. : Искусствознание. – 1998. – № 1. – С. 490–524.
5. Микешина Л.А. Интерпретация / Людмила Александровна Микешина // Культурология ХХ век. Словарь. – СПб., 1997. – С. 150–153.
6. Мурзин Л.Н. Язык, текст и культура / Леонид Николаевич Мурзин // Человек – текст – культура. – Екатеринбург, 1994. – С. 160–169.
7. Лукин В.А. Художественный текст: Основы лингвистической теории и элементы анализа / Владимир Алексеевич Лукин. – М. : Ось-89, 1999. – 192 с.
8. Перекопская Е.В. Понятие художественного как модель неклассического понимания сущности вещи в постмодернистской философии / Елена Викторовна Перекопская // автореф. дис. канд. филос. наук (09.00.03), Рос. Гос. гум. ин-т. – М., 2004. – 27 с.
9. Розин В.М. Мышление и творчество / Вадим Маркович Розин. – М. : Изд-во : ПЕР СЕ, Серия: *Humanitas*, 2006. – 360 с.
10. Слово и молчание. Метафизика русской литературы. – М. : Высшая школа, 2006. – 559 с.
11. Хмельницкий Д.С. Концептуализм глазами реалиста / Дмитрий Сергеевич Хмельницкий // Знамя. – 1999. – № 6 – С. 204–217.
12. Холопова В. Н. Теория музыкального содержания как наука / Валентина Николаевна Холопова // Проблемы музыкальной науки. Российский научный специализированный журнал. – 2007. – № 1 (1). – С. 15–24.

Протопопова Елена. Проблемы художественной интерпретации в посткультуре. В современном посткультурном социуме с семантически усложнённым метаязыком необходим новый подход к рассмотрению художественных произведений как многоуровневой информационной системы. В данной работе анализируются характерные интерпретационные подходы к анализу современных сочинений, обозначаются ведущие тенденции современной музыки. Через обобщение характерных художественных тем посткультуры делается вывод о формировании новой теории метатекста с многочисленными смысловыми нагрузками и вариантами их интерпретаций.

Ключевые слова: интерпретация, посткультура, постмодернизм, поставангард, современная музыка, программная музыка, концептуализм.

Протопопова Олена. Проблеми художньої інтерпретації в посткультурі. У сучасному посткультурному соціумі з семантично ускладненою метамовою необхідний новий підхід до розгляду художніх творів як багаторівневої інформаційної системи. У даній роботі аналізуються характерні інтерпретаційні підходи до аналізу сучасних творів, позначаються провідні тенденції сучасної музики. Через узагальнення характерних художніх тем посткультури робиться висновок про формування нової теорії метатекста з багаточисленними смисловими навантаженнями і варіантами їх інтерпретацій.

Ключові слова: інтерпретація, посткультура, постмодернізм, поставангард, сучасна музика, програмна музика, концептуалізм.

Protopopova Helen. The problems of the artistic interpretation in the postculture. In the modern postculture society with semantically complicated metalanguage, we need a new approach to the artistic works as to a multilevel information system. This work analyzes the typical interpretive approaches to the analysis of modern works and identified key trends of modern music. Through generalization of the typical artistic topics of the postculture is drawing a conclusion that a new metatext theory with numerous meaning and variants of their interpretation is forming.

Keywords: interpretation, postculture, postmodernism, postadvangard, modern music, program music, conceptualism.